

Viadis reals e surreals tranter Vattiz e Turitg

In'atura lumneziana va cun ses texts «Furt e naven!». Cun quel titel cumpara quests dis l'emprim'ovra litterara da Carin Caduff, oriunda da Vattiz. E cun ses 34 texts curts vegn ella da crear «in'atmosfera cun in tun particular, spezial e magari bizar.» – Ina recensiuin.

RALF BEER

En sia emprim'ovra cun il titel «Furt e naven!» – edida da la Chasa Editura Rumantscha (CER) – preschenta l'atura sursilvana da 34 onns 34 texts curts che descrivan per il solit impressiuns e situaziuns spontan-casualas, dal mument e dal mintgadi. Ils textins n'han betg ina successiun cronologica e funcziunan per sasezs. Cun lur fantasia umoristica e lur stil fluid – integrà en ina vasta paletta tematica e geografica – porschan els grond divertiment e cuturella.

La rimnada da texts curts, scrits da l'atura durant ils davos onns, para al cumenzament dad esser ordvart eterogena. Ma ins chatta bainspert segns characteristics che tegnan ensemen l'ovra. Ils fils cotschens che mussan la scrittira da *Carin Caduff* traversan il cudesch a differents nivels.

Pendular e muventar

Ina gronda part dals texts en «Furt e naven!» tracta en ina u l'otra furma da viadis efemers che vegnan raquintads d'ina narrativa che discorra al jau. Quests viadis entschaivan cun cundiziuns da partenza magari realas e quotidianas – davent da chasa, a pe u sin in moped, en l'auto, en il tren, ubain en in bastiment. Ils texts cuntinueschan savens cun ils patratgs da la narrativa che ha medemamain la funcziun d'observatura. Questas cuntinuaziuns fictivas cuntregnan alura elements comics, surreals ubain absurds, e returnan vers la fin mintgatant al punct da partenza. La finamira n'è pia betg il lieu d'arrivada, mabain da restar en moviment e da sa cumblidar.

Ina gronda rolla gioga en questa fulla da lieus e circumstanzas la traversada cun il bastiment sur il Lai da Turitg, ina traversada ch'è en il mintgadi il viadi da lavur da l'atura. Uschia serva per exempel la profundità nunenconuschenta e misteriosa dal lai sco basa per entrar en in mund imaginar: «Tgisà tgei ch'i dess da veser giu leu? Combas da lenn, velos da hipsters, (...), il parlament dallas litgivas alternativas, il club da cigarras dils giomers pensiunai ni il barbier dils casturs barbus...». Quest viadi sur il lai, ch'è per ina Sursilvana forsa nunconvenziunal, cuntrastescha alura era fermamain cun ils texts ch'èn situads en il vitg nativ da l'atura lumneziana.

Objects, animals, umans

Tant objects sco er animals vegnan persunalizads numerusas giadas, e quai a moda e maniera zunt differenta. Uschia mora per exempel Carlos cun 24 onns «vid ina baracca da motor amiez l'autostrada», per suenter pudair sa render en il valhalla dals vehichels. En in auter text succeda ina transfurmaziun sumeglianta sco fenomen tipic en la fantasia d'uffants: «La caplutta da Sogn Valentin a Vattiz. Sco affon era quella caplutta ina tartaruga per mei.»

Anc pli stedi datti dentant persunificaziuns d'animals ordvart interessantas. Dus exempels: «Ils cigns tschappassen ils calzers e las andas raffassen ils earpods. Zupassen la preda sut las alas e lu furt e naven sin tschella vart dalla riva per vender la rauba car e bein sil marcau ner.» Ubain: «Sil tetg dalla casa visavi sesan in pèr columbas en retscha, sco sch'ellas spitgassen dad ir a prender penetienza tier Harry Hazla.» Plinavant èn da chattar numeruas cumparegliazions tranter animal ed uman. Qua l'explicaziun pertge ch'il giat ha be pli ina mesa ureglia: «Tschella mesadad ei vegnida miersa giu duront in combat cun Norbert Nausch, il Mike Tyson dils gats». Fertant ch'ils animals survegnan tratgs umans, retschaivan carstgauns tratgs animalics: «In pèr amens vegn jeu da far buc vanc. Sc'ina buccaria en dies schaiel jeu sin canapè.»

Linguatg sursilvan-lumnezian

Las expressiuns magari gropas («crassira-gailira») rinforzan sper ils lumnezianissem («bellestga», «nau caau») il caracter oral dal linguatg. Uschia fa Carin Caduff era diever da plets tudestgs rumantschisads (sco «verstan») ed «au-

L'atura Carin Caduff preschenta quests dis sia publicaziun «Furt e naven!».

FOTO DANIELA DERUNGS

«Fierel ils bustabs ella scadiala, derschel vitier in schluc emoziun e forsa ina presa sontga raschun. Jeu truschel ils plaids e bustabs, smachel e smugliel»

Carin Caduff

garings»). En quel regard n'è il cudesch dentant betg adina consequent tranter ina scripziun orala-rumantscha e l'ortografia tudestga. I vegn per exempel scrit «follgas» cun «f», per cunter «jawoll» resta cun «w», schegea ch'ins pudess era tscherner ina scripziun rumantschisada.

Ma l'avischinaziun e confruntaziun cun il linguatg na succeda tar Carin Caduff numdamain betg per cas, sco quai ch'il suandant exempel mussa forsa: «Fierel ils bustabs ella scadiala, derschel vitier in schluc emoziun e forsa ina presa sontga raschun. Jeu truschel ils plaids e bustabs, smachel e smugliel». Quest giu da materialisaziun da l'abstract è ina ulteriura spezialità da l'atura: «Jeu fruschel la sien ord ils egl, scrolel la notg giu da dies, scatschel ils derschalets vi e da finiastr'o.» Malgrà il caracter oral, sa tracti pia d'in linguatg fitg elavurà e per part poetic, quai cunzunt grazia als numerus meds stilistics, tranter auter a l'allitteraziun («terment tierun», «valhalla da vehichels»).

In tun particular

L'emprima ovra da Carin Caduff ch'è cumparada sco otgavla publicaziun da la retscha «Ord chadaina» da la CER cuntregna cunzunt texts ch'èn forsa gia enconuschents a l'auditur/a dal Radio Rumantsch u al lectur da questa gasetta.

Malgrà il caracter cumpilà èsi reussì al cudeschet da crear in'uniun tranter ils texts ed in'atmosfera cun in tun particular, spezial e magari bizar.

Sper ils texts curts cuntregna il cudesch plinavant fotografias premiadas dal artist liber e fotograf sursilvan *Jaromir Kreiliger*. La cumbinaziun tranter la plima da Caduff e las fotografias da Kreiliger, che tractan per part temas sumegliants, para interessanta, ma franc era in pau ord chadaina. Forsa che la vernissascha tradescha dapli...

Ralf Beer da Cuir/Schluen ha studegià istorgia e rumantsch e lavura sco scolast e sco documentalist tar RTR.

La vernissascha dal cudesch «Furt e naven!» da Carin Caduff, edi da la Chasa Editura Rumantscha, è sonda, ils 14 da matg, a las 20.15, en il Cinema sil plaz a Gion.

